

S Z E M L E

McColvin, L. R.:

LÁTOGATÁS FINNORSZÁGBAN

Régóta tudom, hogy egy könyvtár természetéről és értékéről igazi képet csak akkor nyerhetünk, ha a saját szemünkkel látjuk. Leírások és statisztikák legfeljebb háttérül szolgálhatnak a személyes tapasztalatoknak. A "The chance to read" /"Alkalom az olvasásra"/ c. munkám is jó példája ennek. Könyvem első kiadásában a finn köznevelődési könyvtárak összefoglalóját adtam. Tanácskoztam finn könyvtáros barátaimmal, mindent elolvastam, amit csak angol nyelven találtam. Őszintén szólva, beszámolómat szigorúan véve pontosnak is tartom. És mégis, amikor a Finn Könyvtárosok Szövetsége meghívására és vendégeként múlt év novemberében alkalmam nyílt Finnországba utazni, hamarosan rájöttem egyrészt arra, hogy eddig kialakult véleményem teljesen hibás volt, másrészt pedig arra, hogy a tények tekintetében pontosnak tekinthető beszámolómmégszem adott igazi képet a helyzetről.

Ha pontatlanok voltak elképzeléseim a könyvtári munkáról, akkor ugyanugy helytelen képet alakítottam ki magamban az emberekről és az országról is. Be kell vallanom, hogy ezen a téren igen halvány képzetem voltak csak. Valójában nem is tudnám megmondani, hogy mit vártam, semmi esetre sem vártam azonban azt, ami sok irányból oly nagy hatással volt reám: a finn nép a világ legcivilizáltabb nemzete, igen magasfokú és általános jellegű társadalmi és nemzeti színvonalat képviselő nép, a szépnek olyan természetes és megint csak "általános" igényével, amirehasonlót még sohasem tapasztaltam. Ha építkeznek, nemcsak a szükségletekre, hanem arra is tekintettel vannak, hogy az épület szép is legyen. Pedig jelenleg is nagyobb mértékben építkeznek, mint az általam ismert országok bármelyikében, kivéve talán csak Németországot, ahol különösen nagy szükség van az építkezésre. Széles körben olvasnak és kitűnő könyvesboltjaik vannak. Elvittek például egy olyan város könyv-

kereskedésébe, amely nálunk nagyon kicsi városi kerületnek illenék csak be; a megtekintett könyvesbolt azonban dicsőségére válnék egy nagy angol kerületnek is. Helsinkiben pedig láttam egy olyan könyvkereskedést, ahol az angol könyvek választéka akkora volt, mint a legtöbb angol vidéki városban. A finnek őszintén szeretik a képeket és szobrokat; általános jelenség tehát, hogy egyszerű emberek otthonában, kávéházakban, könyvtárakban és egyéb nyilvános épületekben kitűnő eredeti munkákat talál az ember. Ugy hiszem, jónéhány művész - talán több is mint nálunk - meg tud élni itt a festészetből. És bár a piac - összehasonlítva a főbb nyelvek könyvpiacával - parányi, igen sok értékes és szépen kiállított munkát láthatunk.

.....

Földrajzi vonatkozásban fontos tudnunk, - egyrészt a könyvtárak könyvekkel való ellátása szempontjából, de egyéb tekintetben is, - hogy bár Finnország területe, melynek egy része a Sarkvidékre esik, Anglia és Wales területének több mint kétszeresére rug, mégis a lakosok száma mindössze 4,000.000 s ezeknek javarésze a délvidéken helyezkedik el. Csak három városa haladja meg az ötvenezres lélekszámot és tizenegy másik a huszezetet. A könyvtári szolgálat tehát főleg vidéki szolgálat, mégpedig olyan területeken, ahol a lakosság csak elszórtan található, s ahol a legnagyobb központok is igen kicsik a mi méreteinkhez viszonyítva és nagyon távol esnek egymástól. Talán éppen ebből ered a finn könyvtárügy egyetlen fontosabb hiányossága, amelynek kiküszöbölésére a Finn Könyvtárosok Szövetsége minden tőle telhetőt megtesz oly módon, hogy a dán és svéd központi /megyei/ könyvtárak példájára ezeket a kis egységeket nagyobb csoportokba próbálja összefogni.

Hadd összegezzem először a helyzetet. 1955-ben 552 önálló független könyvtár működött. Minthogy ezek közül sok tekintélyes területet lát el, a kis népesség ellenére is számos fiókra van szükség; ne feledjük azt sem, hogy a tájat megszámlálhatatlan tó és víziút szeli át. Így a kétezren felüli fiókra közel ezer faluközpont és összesen 3.573 kölcsönző állomás esik. 1929-ben csak 1.260 ilyen kölcsönzőállomás volt, tíz évvel ezelőtt csupán 2.200, azóta emelkedett ez a szám a maira. 1929-ben 2,651.000 kötetet, 1955-ben közel 10,000.000 könyvet kölcsönöztek ki. Ahogyan a nemrégiben kiadott Unesco-statisztikából kitűnik, egy-egy lakosra átlag jóval több, mint két kölcsönzés esik évenként; ez az arány-

szám magasabb, mint az USA-beli kölcsönzések száma s ezt csak Nagy-britanniában, Dániában, Svédországban és Uj-Zélandban mulják felül. Ez az átlag valamennyi könyvtár-szolgálati hely együttes átlaga. /Mellékesen Finnország a világ azon öt országának egyike, ahol országos mérvű adatfelmérést sikerült elérni./ Bár a vidéki körzetekben az egy főre eső kölcsönzés csak 1,2, a 35 városban - ahol a lakosságnak valamivel több, mint a negyede él - már 4,8, a 30 mezővárosban pedig lakosonként 3 könyv. Az egy főre eső átlagos kiadás - ha 600 márka - 1 font átszámítást veszszük alapul - nagyjából 4 s. /Mint látogató 1.000 márkát kaptam és így Helsinkiben sokkal olcsóbban vásárolhattam volna angol könyveket, mint otthon./ De a városokban ez az összeg megközelítette a 10 s-t, a mezővárosokban 4 s-en felül volt, a vidéki területeken pedig 1 s 10 d körül mozgott.

A könyvtárra fordított összeg legnagyobb része helyi hozzájárulásból adódik, de van egy állami könyvtári hivatal is, amely segélyt folyósít. Itt rá kell mutatnom egy hibára, amelyet máshol is megtalálhatunk. Nagyon helytelen, ha parlamenti törvény szabja meg a segély mértékét vagy maximális összegét, hiszen a törvények módosítása nehezen eszközölhető. A finn törvény legmagasabb segélyként 150.000 márkát engedélyezett; az infláció azonban a márka értékét annyira csökkentette, hogy ennek a segélynek az összege most nem több, mint 250 L. Ennek eredményeképpen a vidéki kerületek ugyan költségvetésük több mint egyharmadát segély útján nyerik, a városokban azonban az állami segély a teljes összegnek mindössze 1,4 %-a.

.....

Utam először Helsinkibe vitt. Ez a város csak 1812 óta fővárosa az országnak; pompás modern város, sok hatásos épülettel és csodás vizparttal. Itt megnéztem a Központi Közművelődési Könyvtárat és a 23 fiókból hármát. A központi könyvtárat 1880-ban építették; jelenleg a mai követelményekhez képest nagyon kicsi, az átrendezés során azonban minden lehetőt megtettek, hogy vonzó és ragyogó tiszta osztályokat létesítsenek benne. Ugyanezt lehet elmondani egy régebbi fiókról Källiöben, amely most van átépítés alatt s amelyet szintén meglátogattam; még késő délután is munkában és látogatókkal tele találtam. A második meglátogatott fiók Käpyläben teljesen kielégítőnek tűnt; szép s egyuttal gyakorlati

szempontból is jól épült, modern épület. A harmadik Lauttassariban, egy szigeten épült; ezt még nem nyitották meg. A kiváló finn építészek egyike tervezte, aki, mint gyanítom, nem tartozik az "előőrök" közé. Őszintén szólva az volt a benyomásom, hogy ha egy kevésbé kitűnő építészre bízta volna meg, aki a könyvtáros szempontjait jobban figyelembe vette volna, bizonyára gyökerlatibb elvek alapján tervezték volna meg.

Helsinki fejenként egy-egy lakosra évente 11 s 10 d-t költ s ugyanakkor 4,4 kötet kölcsönzése esik /az egész lakosságot tekintetbevéve/ egy-egy lakosra. A lakosság 22 százaléka mint kölcsönző van nyilvántartva.

A következő napokban Borgåban, Kouvalaban, Kausankoskiban, Imatraban, Joutsenoban, Kangasalaban és Lauritsalaban a modern kisvárosi könyvtárak néhány példáját láttam. Nálunk ehhez hasonlót még a sokkal nagyobb és gazdagabb városokban sem tudtam találni. Bár habozás nélkül mondhatom, hogy az utolsónak említett a legvonzóbb, legszebb kiskönyvtár, amit bárhol a világon valaha is láttam, mégis hozzá kell mindjárt tennem, hogy jobb, mint a látottak közül a legtöbb. A finn kisvárosi könyvtáraknak van egy bizonyos jellegzetességük. Először is, az angol embernek mindig jóval nagyobbaknak tűnnek, mint amilyeneket ilyen körülményekben várna. Szerfelett tiszták és világosak. A legfőbb díszítőelem az élővirág; mindenütt tetszetős virágcserepek láthatók; néha az örökzöld borostyán szép példányaival találkozunk; az sem ritka látvány, hogy hosszú törzsüket kiterjesztik, keresztül a falon, az ajtók és az ablakok fölött. Lauritsalában volt egy ötéves növény, amely elfoglalta a galériához vezető egész lépcsőt. Valaki ezt azzal magyarázta: "nekünk olyan hosszú, sötét telünk van, hogy szükségünk van arra, mindig zöldet láthassunk magunk körül; ez pedig csak úgy lehetséges, ha a lakáson belül neveljük". Bármi legyen is az oka, ezek a növények nagyszerű segítőeszközök a bizalom, szépség és fejlődés légkörének megteremtéséhez.

Másodszor: a könyvtári helyiségek magasak. Ez részben eredménye is, részben oka is a finn könyvtárépítészet jellegzetes utiulusának. A svéd építkezés és néhány újabb dán épület jellegzetes "mintája" a frederiksbergi széles galéria. A finn jellegzetesség nem a galéria, hanem az, hogy a helyiség egy része hat vagy még több lábbal a többi rész fölé emelkedik. A megemelt rész alatt lehetnek esetleg dolgozó helyisé-

gek, raktárak, kényelmi berendezések, de az is lehet, hogy semmit sem találunk. A lényege ennek az építésmódnak az, hogy ha belép az ember, a terem egy részét a földszint magasságában látja, a többit, talán harmadát vagy negyedét pedig magasabb szintre emelve. Az ilyen magasabban fekvő rész szolgálhat akár a gyermek-sarok elhelyezésére, akár pedig a tájékoztatási osztály, a folyóirat-olvasó, a kölcsönző raktár egy részének elhelyezésére. A hatás hihetetlenül tetszetős, az egész terem nagyobbak és összefogottabbnak tűnik. Hadd tegyem hozzá, hogy az egyik könyvtárvezető ebben a rendszerben nem az esztétikai érdemet, hanem a gyakorlati értéket emelte ki. "Megkönnyíti az áttekintést" - mondta; örömmre szolgált, hogy ezzel azt bizonyította: erre nem azért volt szükség, mintha saját vagy beosztott tisztviselője szemeláttára "lopnák" a könyveket.

Mint mindenütt Skandináviában, itt is nagy figyelmet fordítanak a gyermekekkel való foglalkozásra és a felnőttek továbbképzésére. Ezeknek a céloknak a megvalósítását olykor a szomszédság is elősegíti, így pl. Kouvola-ban a könyvtár része, bár különálló része egy kitűnő korszerű közösségi központnak, Imatrában pedig a könyvtár az iskola közvetlen közelében van.

A helységek egy része mezőváros jelleggel bír. Ezek közül Imatra fejenként 4 s 8 d-t, Kouvola 13 s 2 d-t, Lauritsala 16 s-t, Kuusankoski /négy fiókkal/ 5 s 2 d-t költ könyvekre. Másutt a könyvtár vidéki területeket lát el; ilyen esetekben központból és tíz vagy tizenegy fiókból áll. Meglátogattam kettőt a "városok" közül is. Az egyik Lappeenranta /19.500 lakossal/, azért volt érdekes számomra, mert példaként szolgált arra, mit találhat az ember olyan helyen, ahol nincs kitűnő új könyvtárépület. Bár az új épület hamarosan elkészül, jelenleg még egy régimódi saroképület első emeletén van a könyvtár, belül azonban ragyogóan világos és vidám minden. Ennek átlagkiadása: 8 s 4 d fejenként.

A másik város, amelyet meglátogattam, Tampere volt, Finnország második legnagyobb városa, /110.000 lakos/; ez az un. "finnországi Manchester". Mosolyogtam a hasonlaton, mert éppugy, mint Norrköping, amit meg "svéd Manchesternek" neveznek, egyáltalában nem hasonlít Nagybritannia zord, piszkos, ipari városaihoz. Semmi jele a füstnek, semmi szag és nincsenek csuf "gyártipusu" épületek. Tampere finom vonalú, szép fekvésű város. Bár a könyvtárszolgálat sokkal régiebb, a központi könyvtárat csak 1925-ben épí

tették. A látott számos, háboru utáni példa után "divatjátmultnak" tűnt, pedig tágas, jól elrendezett; 200.000 kötetet tartalmaz, 12 fiókja van, a kiadás fejenként 12 s 8 d, az egy lakosra eső kölcsönzés pedig 6,3 kötetet tesz ki.

.....

Utazásom során még négy másik könyvtárat láttam. Az egyik a British Council könyvtára. Bár egy hivatali épület első emeletén van elhelyezve - s nem mint ahogy kívánatos lenne, központilag - mégis jól felszerelt és jól kezelt könyvtár.

A másik három könyvtár figyelemreméltó. Az egyik az Eduskunta /parlament/ könyvtára. A legtöbb ország kormánya, ahova ellátogattam, gondot fordít az ilyen jellegű könyvtár elhelyezésére, de kevés, vagy talán egy sem akad, amely jobban vagy jobb izléssel oldotta volna meg a kérdést, mint a finn kormány. A könyvtári részleg ebben a parlamentben beléillik az általános légkörbe.

A második közülük az egyetemi könyvtár. Látogatásom idején ugyan alapos tatarozást végeztek rajta, de ez nem akadályozott meg abban, hogy megállapíthassam: kitűnő nemzeti gyűjteménnyel rendelkezik, amely élénk tevékenységet fejt ki, kitűnő vezetés alatt áll s különösen gazdag többek között orosz anyag tekintetében; híres könyvgyűjteményt őriznek itt



Helsinki Diák-Könyvtár

utleírásokból és felfedezésekről szóló munkákból is.

A harmadik közülük a "Helsinki Egyetem Diáktestületének", egy közel százéves intézménynek könyvtára. Ezt a könyvtárat csak a múlt évben nyitották meg. Bár lényegében célszerűség és tömörség jellemzi, egyszerű szépségéhez foghatót nehéz lenne bárhol is találni.

Hogyan összegazghatnám benyomásaimat a legjobban? Először is nagy elégedetlenséggel és aggodalommal éreztem, hogy mi odahaza tulságosan szigetlakókká váltunk. Mert ugyan hány könyvtáros tud valamit is Finnországról, vagy az ottani könyvtárakról? Viszont a finn könyvtárosok - ugyanigy a nem-könyvtárosok is - nagyon érdeklődnek mi irántunk és a mi könyvtáraink iránt. Őszintén vártak és várnak tőlünk megértést, barátságot és eszméket. Itt az ideje, hogy feljűk forduljunk, mert sok tekintetben jóval elöttűnk járnak. És bizony itt az ideje, hogy végre megkezdjűk könyvtáraink ujjaépítését és tökéletesítését, különben hamarosan a múltban élőknek tekinthetnek bennűnket. Ezek az emberek a jövőért élnek. A találkozás velűk üditű és bátoritű élmény volt számomra; mindenkinek ajánlom tehát, ha tud, menjen el Finnországba, - főleg menjenek könyvtárépítészeink, ha ugyan van egyáltalában valami építeni valójuk.

Eredeti cím: A visit to Finland.

Megjelent: The Library Association Record, 1957. 9.sz.
291-296.lap.

OSzK.ford.sz.: 1932.
